

Imperiul Otoman

Elena Marushiakova
Veselin Popov

Surse istorice referitoare la „țigani” în timpul Imperiului I „Țigani” în registrele de impozit I Lege referitoare la „țigani” din provincia Rumelia I „Sanjak-ul țigănesc, – romii din armata otomană I „Sanjak-ul –țigănesc”: romii în serviciile auxiliare ale armatei I Registrul fiscal al sultanului Suleiman I Magnificul I Măsurile contra nomadismului, sedentarizării „țiganilor” I Cum își câștigau „țigani” existența I Declinul Imperiului Otoman I Statutul juridic al „țiganilor”: legislația oficială și realitatea cotidiană I Începutul emancipării romilor

➤ *Romii în Balcani nu trăiau izolat de ambientul lor cultural și istoric; dimpotrivă, ei făceau parte integrantă din el și, prin urmare, au fost net influențați de către diferite popoare din regiune. Un număr important de romi au rămas în Balcani, de-a lungul secolelor, alții au plecat de acolo de mai mult sau mai puțin timp, ducând cu ei modele culturale și tradiții moștenite în acele ținuturi. Imperiul Otoman a dominat Balcanii timp de mai mult de cinci secole și a lăsat o amprentă profundă pe cultura și istoria regiunii. Astfel, rolul acestui imperiu este un factor cheie în formarea și evoluția poporului rom.*

INTRODUCERE

Imperiul Otoman (1299 – 1922) a exercitat o mare influență asupra cursului istoriei mondiale, ca și asupra destinului specific al mai multor popoare care au făcut parte din el,

pentru o perioadă mai mult sau mai puțin lungă. Experții declară adesea că Balcanii sunt “a doua patrie a romilor”, subliniind, astfel, influența capitală exercitată de această regiune asupra istoriei, culturii și limbii celor în discuție.

Majoritatea populației rome a Imperiului Otoman era concentrată în Balcani, în așa fel încât aceștia din urmă capătă o semnificație particulară pentru destinul său istoric și pentru înțelegerea situației contemporane a comunității

Surse istorice referitoare la „țigani” în timpul imperiului

„Țigani” în registrele de impozite

Legea referitoare la „țigani” din provincia Rumelia

„Sanjak-ul țigănesc” – romii în armata otomană

Câteva dintre articolele cele mai importante ale „Legii referitoare la țiganii din provincia Rumelia” promulgată de sultanul Suleiman I Magnificul sunt următoarele:

1. „Țigani musulmani din Istanbul, Edirne și alte orașe ale Rumeliei plătesc 22 akșe pentru fiecare gospodărie și fiecare celibatar. Țigani necredincioși (creștinii) plătesc 25 akșe și, dacă sunt văduvi, 1 akșă.
2. Ei plătesc dreptul de căsătorie și amenzi pentru crime și delict, ca și ceilalți supuși ai noștri (...).
3. Țigani care persistă în nomadism și se sustrag districtului lor judiciar, ascunzându-se în altul sau în curți, dacă sunt descoperiți sunt admonestați, sever pedepsiți și readuși în districtul lor (...)
4. Amenzile, impozitele obișnuite și penalitățile pentru infracțiuni grave aplicate țiganilor de către sanjak-ul țigănesc aparțin șefului numitului Sanjak. Nici un membru al administrației locale sau forțelor armate nu trebuie să se amestece. Excepțiile de la regulă se referă doar la țiganii înregistrați ca țărani într-un fief sau pe un domeniu al sultanului.
5. Impozitele pentru țiganii de pe pământurile feudale susmenționate sunt colectate de către șefii țiganilor. Șeful sanjak-ului țigănesc, șefii regiunilor în fiecare provincie, poliția și alți terți nu au nici un drept să se amestece în această problemă.
6. Dacă țiganii musulmani încep să practice nomadismul împreună cu țiganii non-musulmani, să locuiască împreună cu ei sau să se amestece cu ei, ei vor fi admonestați; o dată sancționați, țiganii necredincioși trebuie să plătească impozit, ca de obicei.
7. Țigani posedând autorizația sultanului trebuie să achite impozit sultanului și nu un impozit funciar... și celelalte impozite obișnuite”

Ilustr. 2 (extras sub formă rezumată din Marușiakova și Popov, 2001, pag.32)

SURSE ISTORICE REFERITOARE LA “ȚIGANI” ÎN TIMPUL IMPERIULUI

Prima migrație a romilor în Asia Mică și în Balcani, pe teritoriile Imperiului Bizantin, urcă mult înainte de secolul al XIV-lea. Mulți romi vor veni mai târziu, în epoca invaziilor otomane, respectiv în secolele al XIX-lea și al XV-lea. Ei participă direct la aceste invazii (mai ales ca soldați auxiliari sau artizani în serviciul armatei) sau fac parte din populația care îi însoțește pe invadatori. Unii dintre acești romi urmează armata în incursiunile sale din ce în ce mai extinse în Europa, dar o mare parte dintre ei rămâne în Balcani.

Ei figurează în diverse documente oficiale ale guvernului otoman și ale administrației locale, mai ales în registrele detaliate pentru impozite, ca și în ordonanțe judiciare referitoare la probleme diverse (civile, economice, religioase și familiale). Sistemul social, politic și economic otoman era extrem de complex și se baza pe o structură administrativă, economică și religioasă dominată cu totul de militari. Acest sistem complicat domina întreaga populație și-i controla cu strictețe viața cotidiană. Locuitorii erau astfel

clasați ierarhic în diverse categorii, dintre care cele mai importante erau “adevărații credincioși” (musulmanii) și “necredincioșii” (populația creștină supusă). Aceste categorii erau tratate în mod diferit și membrii lor se bucurau de un statut specific și având obligații diferite față de Statul central.

“ȚIGANII” ÎN REGISTRELE DE IMPOZITE

Toți supușii Imperiului Otoman trebuia să achite diverse impozite și erau înscrși în mai multe registre fiscale. Documentele otomane existente reflectă puternic dorința administrației de a include populația de “țigani” în registre și de a o face să plătească impozitele necesare. “Țigani” sunt înregistrați la toate rubricile, cu vârstă, ocupație și situație familială și, în funcție de acești factori și de alte considerente, clasificați în grupe fiscale (jemaats), condusă fiecare de către un șef; comunitățile sunt, la rândul lor, împărțite în unități mai mici, în funcție de cartierul/camparea romă din fiecare oraș sau sat. Fiecare dintre aceste unități are propriul său șef, ceea ce pare a indica aplicarea, în acest domeniu, a principiului responsabilității limitate a grupului.

Prima mențiune a “țiganilor” “în documentele fiscale ale Imperiului Otoman este din 1430 și se află în Registrul Timarilor (un fel de proprietate funciară) pentru sanjak (circumscripție administrativă) de la Nicopol, în care sunt înregistrate 431 de gospodării “țigănești”, adică 3,5% din totalul inventariat. Pe baza acestui prim registru și a unor documente istorice ulterioare, se clarifică faptul că majoritatea “țiganilor” este sedentarizată și ei se deosebesc prin apartenența lor etnică și nu prin modul lor de viață.

Frecvent, “țigani” figurează în registrele fiscale obișnuite ale circumscripțiilor teritoriale respective, de exemplu în seria de documente administrative și juridice referitoare la populația provinciei Rumelia (incluzând cvasi-totalitatea Peninsulei Balcanice). Unele registre speciale, referitoare doar la “țigani” și dintre care cele mai vechi urcă până în anul 1475 – adică până în epoca lui Mehmet II Fatih (Cuceritorul) – au fost păstrate. Așa este cazul, în mod special, al registrului care inventariază “țigani” creștini care achitau jizia (taxă pe cap de om pentru non-musulmani), din 1487-1489. El inventariază 3.237 gospodării de “țigani” și 211 văduvi / văduve. Acest registru conține, în anexă, un regulament special, datând din 1491

Ilustr. 3
Decretul sultanului Selim II, datat 1574
(katar Marušiakova/Popov 2001, p.33) (Detalio)

Din Decretul sultanului
Selim II :

„Comunitățile de țigani din Bosnia sunt cu totul scutite de impozitul personal (m’af), de alte impozite ocazionale (takalif - i yorfiye) și de orice alt impozit suplimentar (avariz). În ceea ce îi privește pe țiganii susmenționați ei vor trebui să aleagă pe unul de ai lor și să desemneze, în fiecare grup de 50 de persoane, un responsabil (jemaat bashi). Nimeni nu va trebui să se amestece în afacerile acestora sau să le limiteze cumva acțiunile. Dacă cineva încalcă legea, el va fi arestat și, în condițiile în care comunitatea și șeful său garantează, judecat în cadrul unei audiențe orale”.

III. 4
(abreviime katar Marušiakova/Popov 2001, p.34)

și care vorbește despre impozitul pe cap de om datorat, ca și de alte impozite, cum ar fi fost ispenșa (un impozit funciar pentru creștini, printre care și “țiganii” sedentarizați). Tezele referitoare la numărul mare de “țigani” creștini sedentarizați indică faptul că aceștia s-au instalat pe aceste pământuri înainte de cucerirea otomană, pe când religia dominantă era creștinismul. Analizând situația, conform regiunilor amintite, “țiganii” creștini predominau se pare în regiunea Traciei (care corespunde, cu aproximație, părții europene a Turciei moderne).

LEGE REFERITOARE LA “ȚIGANII” DIN PROVINCIA RUMELIA

Sultanul Suleiman I Magnificul, care a condus imperiul în perioada sa cea mai glorioasă (1520-1566), a emis în 1530 o “Lege referitoare la “țiganii” provinciei Rumelia”. Acest text ne ajută să înțelegem mai bine informația existentă în registrele fiscale (Ilustr.2). Regulile enunțate în lege demonstrează, o dată în plus, locul special al romilor în raport cu două categorii principale de supuși, în Imperiul

Otoman: “adevărații credincioși” și “necredincioșii”. Toți “țiganii”, creștini sau musulmani, achitau o taxă pe cap de locuitor, care, în mod normal, îi privea numai pe non-musulmani. “Țiganii” creștini trebuie să plătească impozite un pic mai mari față de cele cerute “țiganilor” musulmani, dar diferențele nu sunt nici clare, nici definite în mod coerent. O excepție îi privește pe “țiganii” dependenți de “sanjak-ul țigănesc”, incluși aici fiind cei care aduc servicii armatei: de exemplu, “țiganii” trăind în cetăți unde se ocupau de curățenie, meseriașii care fabricau sau reparau diverse tipuri de arme, muzicanții militari și alți membri ai trupelor auxiliare (Ilustr.5)

Mai mult, această lege relevă dorința administrației otomane de a supraveghea colectarea integrală a impozitelor de la supuși, incluzându-i aici și pe “țiganii” nomazi. Din acest punct de vedere, tendința clară de a-i încuraja pe membrii comunităților de “țigani” să-și asume responsabilitatea colectării impozitelor, devenind garanți pentru plata lor la timp, merită o atenție particulară. În același timp, responsabilitatea unei eventuale sustrageri de la obligațiile fiscale revine membrilor amintiți. Această interpretare este confirmată și de alte dovezi, mai ales de un decret al sultanu-

lui Selim II, din 1574, care îi constrângea pe minerii “țigani” din Banya Luka – ei se bucurau de un statut special – să constituie grupe de 50 de oameni, fiecare grupă trebuind apoi să-și desemneze propriul său șef, responsabil în fața autorităților.(Ilustr.3,4)

“SANJAK-UL ȚIGĂNESC” – ROMII DIN ARMATA OTOMANĂ

“Legea referitoare la “țiganii” din provincia Rumelia” confirmă statutul special administrativ și juridic, ca și drepturile mărite de colectare autonomă a impozitelor, pe care le aveau supușii din “sanjak-ul țigănesc”. Începând din 1541, o lege specială enunță prerogativele conducătorului sanjak-ului. Această instituție își are originea în Anatolia, dar ea a fost modificată pentru a răspunde necesităților “țiganilor” din Balcani. În context, termenul sanjak nu are sensul său obișnuit – de circumscripție administrativă – ci desemnează o categorie specială de “țigani” care se achită de o serie de sarcini auxiliare, în serviciul armatei.

Totuși, romii erau încorporați și în armata regulată.

Există dovezi, începând cu anul 1566, care arată că o parte dintre con-

Ilustr.5

Armata otomană cu muzicanți militari (probabil romi), în fața porții de la Buda și Pesta.

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag 21)

Ilustr.6

Amprentă și mulaj al unei peceți de culoare roșu - agată, de tipul celor folosite de autoritățile otomane pentru a confirma că impozitele au fost achitate corespunzător.

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag.40)

tribuabilii mobilizați sunt romi musulmani. Estimările realizate pe baza tezilor păstrate atestă prezența a 15 până la 20.000 de „țigani” mahomedani în rândurile armatei otomane, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, care practică diferite activități (în general – auxiliare).

locuiește în orașul Kirk Klise (Kirkia de astăzi), în Tracia Orientală.

REGISTRUL FISCAL AL SULTANULUI SULEIMAN ÎNȚĂUL, MAGNIFICUL

Între 1522 - 1523, în timpul domniei sultanului Suleiman I Magnificul, a funcționat un alt registru fiscal, cunoscut sub numele de „Registrul complet al veniturilor și impozitelor țiganilor din provincia Rumelia.” Acest document consistent se compune din 347 de pagini, referitoare la „țigani”. El înregistrează numărul gospodăriilor „țigănești”, împărțite în colectivități fiscale repartizate în nouă districte judiciare, care înglobează părți mari din ceea ce constituie Peninsula Balcanică de astăzi. Este vorba de un document unic, care conține o cantitate enormă de informații despre populația „țigănească” din Balcani, la începutul secolului al XVI-lea.

Registrul repertoriază 10.294

gospodării „țigănești” creștine și 4.203 gospodării „țigănești” musulmane (aceste cifre înglobează 471 gospodării de văduvi/văduve). Mai mult, „sanjak-ul țigănesc” cuprinde și 2.694 de gospodării musulmane. După aceleași calcule, pe baza unei medii de 5 persoane de gospodărie, se estimează că 66.000 de „țigani” – dintre care 47.000 de confesiune creștină – locuiau în acea epocă în Balcani.

Alte calcule efectuate pe baza acestui registru prezintă, de asemenea, un mare interes. Ele ne permit să tragem concluzia că 17.191 de gospodării „țigănești” existau pe teritoriul a ceea ce astăzi constituie statele balcanice moderne: 3.185 în Turcia, 2.512 în Grecia, 374 în Albania, 4.382 în fosta Iugoslavie și 5.701 în Bulgaria (zona de reședință exactă a 1.037 gospodării rămâne nesigură). Registrele fiscale otomane sunt, totodată, o sursă prețioasă pentru a înțelege afilierea religioasă a romilor. În general, pentru a rezuma informațiile disponibile din aceste documente, se poate afirma că romii creștini predominau în secolele XV și XVI.

„SANJAK-UL ȚIGĂNESC”: ROMII ÎN SERVICIILE AUXILIARE ALE ARMATEI

„Țiganii” – inclusiv cei din „sanjak-ul țigănesc” – sunt regrupați în miuselem (secțiuni) și unitățile lor auxiliare. În capul fiecărui miuselem se găsește câte un mir-liva (maior) non-„țigan”, având în subordinea sa patru căpitani și unsprezece caporali. Pentru serviciile lor, miuselem-urile (în număr de 543) primesc terenuri, 449 cu totul, dispersate în 17 regiuni ale Rumeliei. Membrii fiecărui miuselem trebuie să presteze servicii auxiliare pentru armată. Șeful „sanjak-ului țigănesc”

Cum își câștigau "țigani" existența

Declinul Imperiului Otoman

Statutul juridic al „țiganilor”: legislația oficială și realitatea cotidiană

Debutul emancipării romilor

Ilustr.9

Arta muzicanților "țigani" a favorizat, de asemenea, disciplinele conexe, precum reprezentații teatral-muzicale și, în mod special, spectacole de marionete

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag.66)

În registrul fiscal din 1522-1523, printre "țigani" înregistrați ca exercitând o meserie se află: muzicanți, lucrători în fier, potcovari, bijutieri, fabricanți de săbii, fabricanți de cuptoare, cizmari, fabricanți și vânzători de cuie, lucrători în piele, croitori, fabricanți de covoare, vopsitori, fabricanți de obiecte de metal, fabricanți de brânzeturi, măcelari, negustori de kebab, grădinari, crescători de măgari, gardieni de închisoare, valeți, crescători de cai, crescători de maimuțe, săpători de fântâni și alte meserii. Ocazional, erau și ofițeri de armată, ieniceri, polițiști, doctori, chirurghi și călugări.

Ilustr.10

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag.44)

dovezi atestă prezența "țiganilor" relativ bogați: în 1611, "țiganul Ștefan" își vinde casa la Sofia, ca și micul magazin și pomii fructiferi, pentru 2.400 de akșe (o sumă impresionantă, ținând cont de suma medie luată anual în impozite, de la fiecare gospodărie de "țigani": în jur de 25 akșe).

CUM ÎȘI CÂȘTIGAU ȚIGANII EXISTENȚA

Romii din Imperiul Otoman aveau ocupații diverse. În registrul fiscal din 1522-1523, "țigani" apăreau cel mai des ca muzicanți (militari sau "independenți"): o informație coroborată cu alte surse. Instrumentele muzicale cel mai des menționate erau zurnas (un fel de flaut) și toba, dar existau și altele, printre care tamburina și, mai târziu, diverse instrumente cu coarde. Pe de altă parte, există multe dovezi referitoare la ansambluri de "țigani" cu dansatoare (cel mai adesea femei de etnie romă, dar uneori și evreiască).

În multe locuri din lume, romii sunt reputați ca prelucrători de

metale. Această meserie se bazează pe o tradiție ancestrală și a fost conservată până astăzi, în Balcani. Chiar dacă în anumite perioade – cum a fost începutul secolului al XVI-lea - potcovarii și fierarii romi erau destul de rari în Imperiul Otoman, dovezile privind romii fierari devin foarte numeroase începând cu secolul al XVII-lea (Ilustr. 9,10).

În unele situații, romii își abandonează meseria lor veche și se apucă de agricultură, în cadrul proprietăților feudale ale ofițerilor armatei. De exemplu, un inventar al fiefurilor regiunii Sofia, datat din 1445-1446, conține informații detaliate despre posesiunile unui oarecare Ali, care includeau zona de case din afara orașului Dabijiv, compusă din 15 gospodării complete și 3 – văduvi/văduve. Și inventarul precizează că toți cei în discuție erau "țigani".

DECLINUL IMPERIULUI OTOMAN

După epoca de putere și glorie – secolele XVI și XVII – Imperiul Oto-

man intră într-o perioadă de stagnare și, odată cu sfârșitul secolului al XVII-lea și debutul secolului al XVIII-lea, începe o perioadă lungă de declin progresiv (dar din ce în ce mai profund). Această perioadă – secolele XVIII-XIX – este caracterizată printr-o criză permanentă care afectează condițiile sociale și economice, ca și sistemul administrativ complex, și este însoțită de o serie lungă de războaie infructuoase și cu pierderi de teritorii. Datorită unei crize politice și economice aproape permanente, diversele registre ale administrației (fiscale, judiciare și altele), își pierd treptat din importanță. Sursele istorice referitoare la romi, în imperiu, devin așadar, mai fragmentare și mai puțin fiabile.

În această perioadă, devine clară o schimbare importantă în ceea ce privește afilierea religioasă a romilor. În timpul secolelor al XV-lea și al XVI-lea, predominau romii creștini, pe când în secolul al XIX-lea, balanța se modifică radical, în avantajul musulmanilor. Raportul între creștini și musulmani a fost de 1:3 sau 1: 4, după estimările sale, dar este greu de

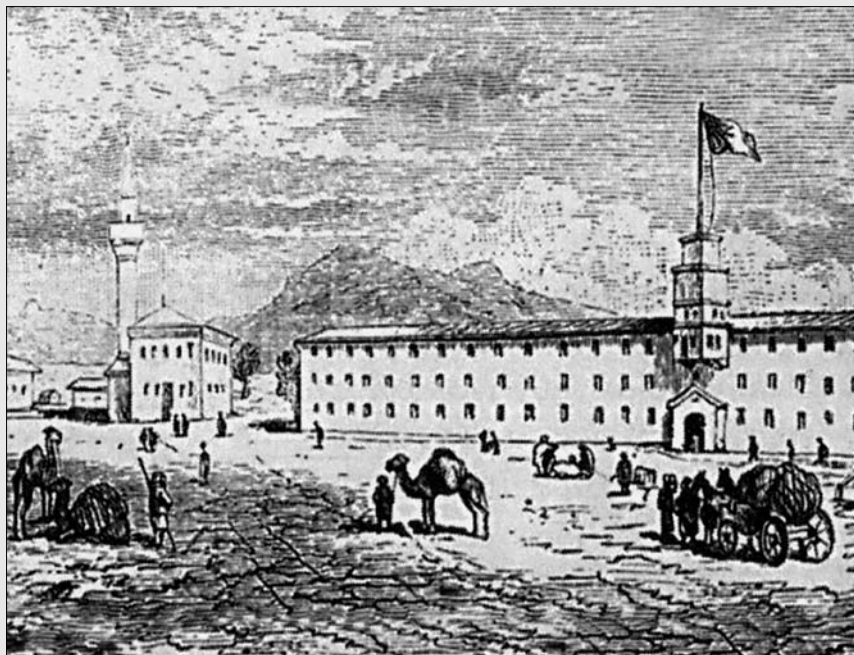

CLASA MUNCITOARE ROMĂ

În 1836, bulgarul Dobry Jeliakov, cunoscut sub numele de „omul uzinei”, deschide prima fabrică modernă de textile din Imperiul Otoman în orașul Sliven, pentru a fabrica țesături pentru stat și, mai ales, pentru armată. Cel mai mare dintre efectivele sale este constituit din romii orașului Sliven, pentru că, în epocă, bulgarii erau artizani, negustori și agricultori, în așa fel încât singurii muncitori disponibili erau romii (bărbați, femei și chiar copii). Treptat, se formează o clasă muncitoare în jurul familiilor rome, clasă care lucrează pentru industria textilă și care se mărește considerabil după eliberarea Bulgariei (1878), odată cu inaugurarea altor uzine la Sliven, care devine un centru textil important.

Ilustr.11

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag.69)

Ilustr.12

Uzina lui Dobry Keliakov la Sliven, către 1879

(din Marușiakova și Popov, 2001, pag 69)

obținut cifre precise. Totuși, se poate observa o tendință persistentă, de-a lungul secolelor, către convertirea la islam.

Autoritățile otomane continuă să recurgă la măsuri administrative pentru a-i determina pe „țiganii” nomazi să se fixeze definitiv, dar, ca și în încercările precedente, își văd eforturile eșuând. Începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, totuși, sursele relevă o creștere a numărului „țiganilor” care se fixează în sate și preferă o muncă agricolă, o tendință inițiată cu mai multe secole în urmă în Imperiul Otoman. Apar acum sate noi - populate în întregime cu „țigani” și situate lângă șifliks (ferme mari), locuitorii fiind angajați ca lucrători agricoli.

Sunt și romi care preferă meseriile cu totul noi. Astfel, apare un „proletariat al țiganilor” în orașul Sliven (Bulgaria). În 1836, prima uzină textilă modernă a Imperiului Otoman își deschide porțile: ea produce țesături pentru a răspunde nevoilor armatei otomane. Cea mai mare parte a muncitorilor acestei uzine sunt romi (Ilustr.11,12)

STATUTUL JURIDIC AL ȚIGANILOR: LEGISLAȚIA OFICIALĂ ȘI REALITATEA COTIDIANĂ

„Țiganii” ocupă un loc aparte în structura socială și administrativă globală a imperiului. Mai întâi, ei sunt „cetățeni” ai imperiului, de la constituirea sa. În ciuda împărțirii populației în două categorii principale, („adevărații credincioși” și „necredincioșii”), ei se bucură de un statut propriu și se deosebesc pe baza apartenenței lor etnice. Diferențierea între „țiganii” musulmani și cei creștini sau între „țiganii” nomazi și cei sedentarizați nu este foarte marcată. În ansamblu, cei despre care vorbim sunt apropiați de populația locală, chiar dacă există mici privilegii pentru „țiganii” musulmani și avantaje considerabile create celor care lucrează pentru armată. Această diferențiere etnică a „țiganilor” nu este legată de ceea ce s-a convenit a se numi „sistemul millet-ului”, cum adesea se crede, în mod eronat (millet: termen otoman, pentru o comunitate confesională. Ulterior, termenul

capătă sensul de grupuri minoritare protejate religios, prin lege). Numitul sistem – în sensul unei diferențieri între popoare distincte (din punct de vedere etnic, nu religios) – a fost introdus ca urmare a eforturilor depuse începând cu secolul al XIX-lea de către otomani, pentru a reforma imperiul. Separarea „țiganilor” totuși, este înrădăcinată în mentalitate: multe surse relevă disprețul evident arătat de către ceilalți supuși, otomani și membri ai populației locale, amestecați. Pentru aceștia din urmă, într-adevăr, „țiganii” formează un popor inferior, care nu merită nici cea mai mică atenție: un stereotip social al unei vieți dure, încă răspândit în Balcani.

În ciuda acestor atitudini sociale persistente – și poate din cauza lor – romii și-au păstrat – chiar și-au consolidat – multe caracteristici etnoculturale, sub regimul otoman (de exemplu, un mod de viață seminomad sau unele meserii tradiționale) și, în definitiv au rămas un grup etnic relativ închis. Totuși, la modul global, statutul lor juridic, în Imperiul Otoman este mai bun decât cel oferit

ROMII- LUPTĂTORI PENTRU LIBERTATE

Romii au luat parte și la luptele de eliberare națională a popoarelor din Balcani. Romul Alia Plavici și fratele său Muyo (mort în 1807) participă la insurecția sârbă contra Imperiului Otoman, la începutul secolului al XIX-lea. Unul dintre cei mai faimoși haiduci (luptători pentru libertate) din secolul al XIX-lea este romul Mustafa Shibil (născut în satul Gradeți, lângă Sliven,

ucis în 1856). Romi din Sliven (frații Iordan și Georgy Hajikostovi, Iordan Rushev) iau parte la războiul ruso-turc (1877-1878) în rândurile armatei țariste, ca voluntari bulgari.

Ilustr. 13
(din Marușiakova și Popov, 2001, pag.70)

verilor lor în Europa de Vest, care, în aceeași epocă, sufereau persecuții.

ÎNCEPUTUL EMANCIPĂRII ROMILOR

În 1866, Petko Rașev Slaveikov, un faimos autor bulgar, publică un articol semnat de un “egiptean” (“un țigan”), în jurnalul din Istanbul – Gaida. În această scrisoare, autorul Ilia Naumșev, locuitor din orașul Prilep, apără trecutul glorios

al “țiganilor” și dreptul lor de a fi tratați pe picior de egalitate, astfel încât să aibă “propria lor societate și să aibă grijă de educația copiilor lor”, să dispună de “preoți țigani” etc.

În ansamblu, scrisoarea marchează începutul unei noi faze în conștientizarea identității lor, cel puțin de către o parte din romii din Balcani, în secolul al XIX-lea. Faza aceasta se caracterizează, mai ales, prin dorința de a părăsi cadrul comunitar tradițional “intern”, pentru a revendica un loc egal

în noua realitate socială și culturală “externă”. Atmosfera generală în Balcani, în epocă, influențează sub forma acestei noi activități sociale. Ca și restul popoarelor din regiune (pentru care secolul al XIX-lea este cel al naționalismului modern) romii luptă activ pentru a-și impune un trecut glorios și pentru a-și inventa o mitologie istorică națională: două condiții necesare pentru a le susține lupta, în favoarea unei emancipări civice.

CONCLUZIE

După dezintegrarea Imperiului Otoman, romii rămân în interiorul noilor frontiere ale țărilor din Balcani, fondate pe conceptul de Stat-Națiune. Începând cu acest moment, destinul și

evoluția lor, în calitate de comunitate, se amestecă cu cele ale populațiilor majoritare ale statelor susnumite. Totuși, moștenirea imperiului persistă în diverse zone, fie sub formă de culturi etnice stabilite, ca islamul și obiceiurile sau tradițiile asociate moștenite de un număr

mare de romi din Balcani, fie sub forma influenței pe care tradițiile culturale și istorice otomane au exercitat-o întotdeauna, în statele balcanice contemporane.

Bibliografie

Crowe, David M. (1995) *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*. London / New York: I. B. Tauris Publishers | **Fraser, Angus (1992)** *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | **Gilsenbach, Reimar (1994)** *Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599*. Frankfurt am Main: Peter Lang | **Gronmeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988)** *Die Zigeuner. Reisende in Europa*. Köln: DuMont Buchverlag | **Inalçik, Halil (1997)** *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press | **Marușiakova, Elena / Popov, Veselin (2001)** *Gypsies in the Ottoman Empire. A contribution to the history of the Balkans*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Todorov, Nikolaj (1972)** *Balkanskiat grad XV – XIX vek. Socialno-ikonomichesko i demografsko razvitie. [The Balkan town: social, historical and demographic development]*. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences